4

IN FVNERE

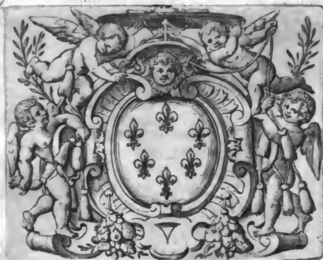
ROBERTI CARD. BELLARMINI

ORATIO

TARQVINII GALLVTII SABINI
è Societate Iesu.

Habita Romæ. in Templo domus Professæ eiusdem Societatis. Idib. Octob. Ann. MDCXXI.

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI
ODOARDO CARD. FARNESIO
DICATA.

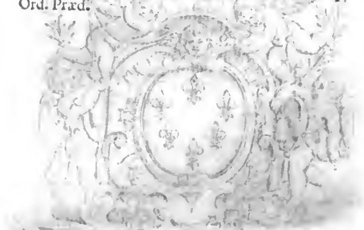
ROMAE, Ex typographya Alexandri Zannetti. MDCXXI.
SVPERIORVM PERMISSV.

Imprimatur, si videbitur Reuerendiss. P. Mag. Sacr. Palat. Apost.

P. Episcopus de Curte Vicesg.

Imprimatur, Fr. Greg. Donatus Magist. & Soc. Reu. P. Fr. Hyacinthi Petronij Magist. Sacr. Palat. Apost. Ord. Præd.

I L-

ILLVSTRISSIMO PRINCIPI ODOARDO FARNESIO S. R. E. CARD. AMPLISS.

TARQVINIVS GALLVTIVS F.

QVAS in priuato funere haud multis ante diebus ROBERTI BELLARMINI Cardinalis exposui laudes, eas Illustrissime Princeps in tuo splendore proponam, ac producam in publicum. Hanc opinor auda-

ciæ meæ facile veniam dabis, quam, vt coniecturis assequor, ipse mihi è beatorum domicilio tribuit Bellarminus. Respuisset ille quidem viuens hoc laudum suarum acroama, quod alioqui mortalibus est ita iucundum: sed nunc, cum tam pium prohibere non potest officium, si consuli posset mortuus, responderet haud dubiè, placere sibi virtutum suarum ornamenta tibi potissimum offerri, ac dedicari, cui præcipuum ipse semper honorem habuit, cui libellum de cælesti felicitate pulcherrimum inscripsit, cui etiam paulo ante obitum se debere professus est plurimum. Hauserat hanc ille à maioribus suis hæreditariam obseruantiam erga nomen istud, domumque Farnesiam, egregiorum altricem hominum, virtutique bonorum apertam semper, & hospitalem. ex ea quippe cum alijs longè plurimis, qui vel sacram Senatus augustissimi purpuram, vel summum Christianæ rei principatum adepti sunt, ille quoque Marcellus olim prodijt, quem Bellarminus & auunculum habuit à genere, & virtutum suarum idoneum, quod imitaretur, exemplar est nactus. Hunc inquam aduersus Farnesiam gentem acceperat à

suis

suis quasi translatitium amorem, ac reuerentiam: sed nominatim erga promeritum, ac virtutem tuam sic erat affectus, vt qui faceret omnia temperatè, in te vno diligendo, obseruandoque modum habere non videretur. Et recepit quidem à te parem beneuolentiæ significationem, ac gratiam; cum tu præter ceteros insignem hominis doctrinam, & sanctimoniam admiratus, non modo verbis amplissimis eum semper ornaueris, sed eiusdem quoque in actu vitæ postremo res gestas singulas, ac pronunciata designari, notarique scripto volueris, quæ tibi proponeres ad imitandum. Quin id quoque meritò gloriaris; quòd tu, supremo loco ab eodem consecratus Episcopus, eorum clauseris agmen & numerum, qui tantam in eo genere sunt adepti felicitatem. Est enim animo periucundum, à sanctissimis, ac celebratissimis viris eiusmodi munus accipere, quod sacrum nihilo minus esset ac sanctum, quamquam nobis à gregarijs, & communi sanctitudine præditis hominibus impartiretur. Vtinam patereur iustæ modus orationis, hic à me percenseri omnia, quæ de Bellarmini sanctitate spectabili cupis agnoscere. simul enim obsequerer

animo tuo; simul satisfacere votis orbis terrarum, qui præclarum hoc virtutum omnium speculum vehementer exposcit. Sed explebunt hoc munus alij, qui vitam hominis enucleatè perscrutabuntur omnem, quæque sapienter ab eo, ac rectè facta sunt opera, diligenter, accurateque persequentur. Interim Illustrissime Princeps hæc pauca deliba, & à me, atque à tota Sodalitate nostra, quam impendiò foues, vale plurimum, ac salue: teque Christianæ Reipublicæ ornamento & commodo diuturnum atq; incolumem præsta.

ORA-

ORATIO.

AGNVM è Collegio Purpuratorum superioribus hisce diebus extulimus hominem: magnum sanè parentem, ac patronum amisimus: magnum ipsa religio custodem luget, ac defensorem: magnum, vt semel dicam, mihi video propositum argumentum, ROBERTVM BELLARMINVM Cardinalem, Tutorem, Præsidem, Consiliarium, Senatorem Christianæ Reipublicæ magnum. Mentiuntur haud dubiè, ac sæpe mortalibus imponunt Mathematici quidam dolosa Chaldæorum instituti disciplina, qui diuinare se putant, ac futura prædicere: nec quisquam paulo sapientior est, qui genus hoc hominum, vt dixit ille, consulentibus infidum, sperantibus fallax, qui malitiosam hanc artem commentis, & mendacijs illaqueantem plurimos, vetari legibus semper, semperq; retineri non conqueratur. Mirantur tamen aliqui, cur ex fallaci doctrina responsa quædam fortuita sanè, atque inconstantia, sed euentum interdum habentia, vulgoque probata proficiscantur; tum præsertim, cum totius anni futuras belli, pacisque vicissitudines, aëris salubritatem, aut luem, annonæ pretium, pecudum valetudinem, aut morbos, hominum interitus, & funera ex astrorum notatione generatim, vniuersèque significant. Quam profectò nonnullis admirationem in hunc Bellarmini decessum curiosius, quàm par esset intuentibus, mouit nuper istorum aliquis, qui pronunciare non dubitauerat, hoc anno vertente magnum è

viuis esse demigraturum Antistitem. Excitarat adeo plurimorum expectationem illa prædictio, perquirentium, ecquis ea magni nominis appellatione designaretur ad obitum. Sed confestim ambigua suspicione liberauit eorum animos exemptus è mortalium numero Bellarminus: cuius tanta magnitudo nominis est, vt hunc demum esse putauerint, cuius exitus è vita fortuitò fuisset, & casu denunciatus. Mihi quidem neque prædictum harioli, neque vulgi simplex ista probatur, & credula natio: verumtamen ex illa interpretatione prorsus intelligo, id omnes existimasse, idq; me posse probantibus vniuersis, ac iure contendere, Magni cognomentum multo sane magis in purpuratum hunc Antistitem cadere debere, quàm in eos, qui olim à magnitudine rerum gestarum illum sibi titulum inuenerunt. Eum enim verè magnum dici posse, atq; hoc nomen in eo tantummodo poni debere crediderim, in quo virtus illa deprehendatur, quæ quoniam humano fastigio superior esse videtur, ac maior, ab officiorum præceptoribus appellatur Heroica. hæc autem non vna est militaris illa fortitudo, quam poëtæ immanibus etiam, & truculentis hominibus interdum attribuunt; sed ipsius quoque temperantiæ, mansuetudinis, ac modestiæ, singularum deniq; virtutum apex, & extremitas vltima præclaro illo nomine cohonestatur. Nullis adeo virtutis Heroicæ legibus inhibemur, quo minus hunc sacri Senatus moderatissimum, ac modestissimum Patrem dicere magnum excellenti nomine debeamus; cum ipsis quoq; lenioribus congruere virtutibus nomen illud Heroicum possit, si eum gradum eminentem, supremamq; determinationem attingant, quæ non tam in homines conuenire videatur, quàm in aliquos omni humano captu, atq; ingenio celsiores. Quamquam ne illius quidem fortitudinis, cui solum Heroicum nomen imperitia poëtarum impartit, si minus expressam

pressam vim, certe similitudinem aliquam in hoc homine prorsus, omninoque desiderabimus, si eius intueri scripta illa voluerimus, quorum impressione bellum Christianæ Reipublicæ perduellibus acerrimum fecit, facietque quoad litteræ loquentur, & monumenta stabunt, quoad erit humanum genus, quoad ipsa rerum vniuersitas communi populorum omnium rogo, ac tumulo conflagrabit. Statuarum se poëta Pindarus esse gloriatur, & dicit artificem: non tamen ea signa cælare, ac facere, quæ vel temporum, hominumue iniuriæ sint obnoxia, vel motu careant, ac vita, vel sua semper in basi, & loculamento consistant; sed carmina condere statuis meliora, quæ terras, ac maria peruagentur, quæ victorum coronas toto terrarum orbe circumferant, quæ nullis sint, aut bellorum, aut temporum, aut aliarum calamitatum procellis, ac tempestatibus opportuna. Glorietur hic etiam noster, ea se composuisse, ac reliquisse posteritati armamenta doctrinæ, quorum beneficio, ac vi, non in vna, vel altera terrarum ora, non vno, vel altero tempore, sed vbiq; ac continenter implacabile bellum cum desertoribus olim gesserit, geretq; semper in posterum, vita quidem functus, ac spiritu cassus, at in monumentis illis æternùm spirans, atq; ob rem pro Christiana religione felicissimè gestam, ipsa nominis inmortalitate superstes. Sed vt planius, explicatiusq; propositum attingam, ac ea, quæ de doctrina dicenda esse arbitror, in loco dicam, ac separatim, ita statuo: in Bellarmino, quem iure magnum appellari debere contendimus Antistitem, magnam oppidò fuisse sapientiam, magnam religionem, ac pietatem, magnam rerum humanarum cōtemptionem, temperantiam, mansuetudinem, modestiam, ac moderationem, ceteras denique virtutes huiusmodi faciliores etiam magnas; hoc est eas, quæ communibus egressæ fini-

bus, humanum viciſſe modum, menſuramq; mortalitatis omnem ſuperaſſe videantur. Et quoniam doctrinæ ſplendor eximius in hoc primo veſtibulo confeſtim occurrit, huius ego ductum aduerſitoris vltrò, ac libentiſſimè ſequar, qui & clariſſimam præferet ceteris virtutibus in itinere facem, & Heroicam in hoc homine laudem eſſe multo facillimè demonſtrabit.

Ex honeſtis,boniſq; maioribus in vrbe Politiana, quod norunt vniuerſi,Bellarminus eſt natus: quibus vt ipſe continuò moribus, ac pietate reſpondere ſtuduerit ſingulis, multo ſe tamen ſimiliorem exhibuit auunculo ſuo Marcello Ceruino Pontifici Maximo, religioſiſſimo, doctiſſimo, ac prudentiſſimo viro, quem Chriſtianus orbis tamquam è cœlo per machinam in hoc Theatrum extemplo demiſſum eſſusè gratulatus eſt, ex eodem repente ſubductum vehementer indoluit. Anno ætatis ſextodecimo nōdum exacto, humanarum pertæſus, atq; affectus faſtidio rerum, Sodalitatem hanc noſtram infantem adhuc,& prope creſcentem in cunis precibus expetijt infinis: ſed cum à patre ad explorandam animi conſtantiam in quodam vico Ceruinorum attineretur, præterquam quod,operi futuro præludens,ad paganos de Deo, deque Chriſtiani hominis officio concionabatur aſſiduè, in conſanguineorum etiam æqualium Academia, vbi alium alij ſcriptorem explicabant, orationem ipſe pro Milone Ciceronis egregiam, atque vt antiquorum aliqui loquuntur, orationum Reginam auſus eſt illa ætate puer interpretari. quo tempore, vt eius quoque facultatis, in qua mirabili modo iuuentutis prodere ſe ſolet ingenium, & amœnitas animi, ſpecimen aliquod daret, carmen fundere cœpit, & bonum, & multiplex. nam cum alia multa latina, popula-riq; lingua poëmata fecit, tum vnum, quod primum fuit, de virginitate præclarum, & eclogam, elegiamq; de Ro-

ber-

berti Nobilij Cardinalis obitu longè pulcherrimas; quę in hominum honesta corona pronunciatæ, non modo cum acclamatione sunt èxceptæ, verum etiam auditæ cum lacrymis. Cum hac indole post aliquod tempus hanc Sodalitatem ingressus, illico cœpit inter excellentia ingeniorum lumina, quibus etiā tum efflorescebat hic cœtus, ita præfulgere, vt philosophicis tantum imbutus artibus, necdum sacris initiatus, simul ad domesticos de virtutum cultu statis ex more diebus verba faceret, simul humaniores in Gymnasio doceret litteras, simul sacras explicaret in templo, tanta cum approbatione, quantam ne ipsi quidem veterani promerebantur. In quo munere cum Monti Regali Cispadanorum vrbi præclaram initio nauasset operam, Florentię deinde, ac Pataiuij, tum denique Venetijs, in Vrbe domina, prima nostrorum hominum iam inde ab initio Societatis altrice summam consecutus est laudem: vbi eum nobilissimi, disertissimiq; Senatores, quorum illa Respublica florentissima, & singulari sapientia regitur, & abundat numero, non cum admiratione solum audiuerunt è loco superiore dicentem, verum etiam ad extremum opera perfunctum sua, & discedētem exosculari cum pietate voluerunt. Paucissimi quidem fuere, sed tamen fuerunt aliqui ad militaria studia sic facti, vt exercitus antè duxerint, & copias, quàm aut in tirocinio fuerint, aut inter gregarios stipendia fecerint: id quod nominatim contigisse Lucullo ferunt; qui propter incredibilem ingenij magnitudinem subitò ingressus est imperator in Asiam, cum fuisset rei bellicæ rudis ex Vrbe profectus. Sed quod in re militari tam rarum exemplum est, id ego video in omni doctrinæ laude Bellarmino adolescenti singulariter esse concessum. vt enim Augustinus omnium illa genera rerum, obscurissimo ab Aristotele stylo descripta, nullo magistro præeunte percepit, sic ipse difficillimas quasdā,

 grauis-

grauiſſimaſque docere aggreſſus artes, optimus repente
magiſter apparuit earum rerum, quarum, aut nunquam,
aut certè vix fuiſſet ante diſcipulus. Miſſus in Belgium
eſt necdum Theologiæ cognitione penitus inſtitutus in
ſchola, nec vllis inſtructus Ordinibus ex ijs, qui Sacerdo-
tio præparant viam; ita prorſus, vt neceſſe habuerit Leo-
dij minores omnes, & è maioribus, ac ſacris vnum accipe-
re, reliquis autem Gandaui à Cornelio illo Ianſenio, cu-
ius in Euangelio laus, & perfecta lucubratio eſt, aliquan-
do fuerit inſignitus. Et tamen illa ætate iuuenis, ac ti-
ro ſacrarum interea monumenta litterarum latina con-
cione Louanij ſic interpretabatur in templis, in exedra
Theologiam, excellentem illam, diuinamq; ſcientiam ita
docebat, vt clamoribus vndique factis, ad eum audien-
dum vtriuſque rei cauſa ab innumerabili multitudine
cum pugillaribus, & palimpſeſtis ex tota prouin cia con-
curreretur. Hic videlicet, vbi nouitius præceptor inter
imperatoria munera tam egregia rudimenta ponebat, me-
ditari cœpit bellum, quod poſtea, & indixit animosè, &
ſuſcepit ardenter, & promouit conſtanter, & bona de-
mum ex parte profligauit aduerſus Eccleſiæ transfugas,
quibus in toto terrarum orbe vix habet alios hoſtes Chri-
ſtiana religio capitaliores. Vagabantur multis ſane lo-
cis, & Chriſti fundum, regnumq; vaſtabant hæc mon-
ſtra, ferocitate formidoloſa, veneno peſtifera, numero
infinita. Repebant humi quædam, mordebantque præ-
tereuntes, quaſi dracones, & colubri per inſidias: alia
volutabantur in cœno, nec extra popinas, & ganeas
egrediebantur. alia velut Harpyiæ quædam Angelorum
illum panem, & Regum delicias conabantur inficere:
alia tamquam tauri cornibus, pedibuſque aras, ac Cæli-
tum imagines euertebant: alia Regibus, ac Dynaſtis in-
fenſa ſanguine reſpergebant vrbes, templa, fora, loca
omnia

omnia vulneribus, ac cæde cruentabant. Singula denique separatim ipsa per se monstra erant immania, communiter, & coniunctim Hydram componere videbantur, cuius vulnera periculosiora essent,& fœcundiora, quàm sanitas. Non tamen est tanto labore, periculoq; deterritus hic Imperator: sed comparata sibi disciplinarum, litterarum, linguarumq; omnium copia tanta, quantam ne multi quidem simul homines assequi possent,classicum cecinit illud, quo tamquam leonis rugitu perterrefactæ minores belluæ, ad meditandum effugium intra latibula se condiderunt. Bezæ quippe coryphaei, atque antesignani repentino veluti fulmine percussi è Geneuæ gurgustio demum audita vox est, vi quadam diuina, & quasi machina veritatis extorta; cum primo illo controuersiarum inspecto volumine, vbi de Pontificis auctoritate disseritur, exclamare coactus est; hic liber enim verò nos perdidit. Eosdem alij quoque clamores emiserunt, ac lacrymas, impendioq; cogitare cœperunt, qua ratione ruinæ possent occurrere, quam suis imminere ceruicibus intuebantur. Confestim in Britannia certum excitauere suggestum, sedemq; constituerunt à cæteris seiunctam, & propriam, ex qua refelleretur accuratè, ac sedulò Bellarminus. hoc enim confutato, putabant arcem omnem Catholicæ religionis amoliri se posse;quemadmodum eorum vnus scriptis ad virum primarium hisce litteris haud dubie significauit.gaudere se, quòd Bellarmini vulgata essent opera, quorum lectione planissimè demum, certissimèq; posset intelligi, quid in vnaquaque de religione controuersia Romanæ vindices Ecclesiæ censerent,quæue medulla esset Pontificij dogmatis intima, quæ non magis in ipso Pontifice, quàm in Iesuitis (sic enim ipse loquitur) esse crederetur. Infelicem, & eum, quem omnino merebatur exitum,nacta est tam insolens, ac putida

 diligentia:

diligentia: cum ex ea ſchola permulti de ſuo iam dubitantes errore, plurimi quoque mutato planè conſilio,atq; ad veritatem conuerſi quotidie digrederentur. Intellexerunt adeò,fruſtra ſe demum conari clauam illam infringere, quam Hercules haberet in manu: & iam tota Britannia in eos, qui curiosè, obſeruateq; meditabundi cernuntur in via, commune quaſi prouerbium dicitur; de Bellarmino refellendo, tamquam de Atlantico mari per cotylam exorbendo cogitare. Quin ita ſibi perſuaſerant omnes; Bellarminum ſtatura procera, humanumq; ſupra modum eminenti præditum fuiſſe natura; nec ijs habebant fidem, qui teſtabantur, hominem ſe Romæ, alibiq; vidiſſe non ita magnū, ac paruo potius inſtructum corporis habitu, quàm excelſo. Neque enim fieri poſſe putabant, vt prægrandi quoque ſtatura, & corpore non eſſet ille, qui animo,ac doctrina fuiſſet contra Gigantes iſtos, Titanaſq; Centimanus. In ſumma, veritatis ineluctabilis eſt vis, fruſtraq; teſtes adornantur aduerſus conſcientiæ iudicium, quod corrumpi, deprauariq; non poteſt. Nam cùm omni lapide commoto, efficere ſe non poſſe cernerent, vt vel captionibus, ac præſtigijs, vel fictis etiam fabulis huius hominis eleuarent exiſtimationem, imminuerent famam,cœperunt eundem ipſi quoq; mirificè prædicare, verbiſq; ac re illum plurimi pendere, quem aſpernari ſine ſua vituperatione non poſſent. Batatui quippe, ſicuti nuper accepimus, in ſua ipſorum publica bibliotheca Bellarminum vel primum eſſe volunt, vel collocant inter primos: & alij, qui aduerſus eum ſcribere tamen aliquid audent, communem reueriti populorum opinionem, eundem ita commendant, vt nos ad hominem exornandum Oratores haud alios, quàm vituperatores iſtos quærere debeamus. Placet iſtorum verba, quoniam hoſtium teſtimonia ſunt, de ſcripto pene, ac de volumine recitare.

Magnum : inquit eorum aliquis (Cæcilium illum alloquens Angliæ Quæstorem) *magnum nomen Bellarminus : de quo homine cum meam opinionem quæreres, respondi vt sensi, me illum iudicare virum sanè doctum, ingenio felici, iudicio subtili, lectione multiplici præditum ; qui soleret etiam apertius, ac simplicius agere, quàm ceteri, argumentum pressius vrgere, atque ad causam arctius adhærescere : cumque legisset omnes argumentationes, responsionesq; selegit quas iudicaret esse neruosiores. Arduum sane opus,* exclamat alius, Bellarmini quæstiones illas infinitas in certa volumina relatas, admirans, *arduum opus : quod exigit scientiam prope infinitam, non modo variarum disciplinarum, & linguarum, sed etiam totius antiquitatis, omnium historiarum, ac temporum. multa isto in opere, atque instituto veluti pilatas acies agmine facto oportet homini occurrisse, cum in tantis rebus, argumentisque scientiam adeo multiplicem desiderari putauerit, vt hæreticos non vnius generis, sed varia variorum examina vna acie prosterneret.* Auditis elogium inimico profectum ex ore, ac veritatem apertissima confessione de mendacio triumphantem ? euersos se, prostratosque profitentur. sed ne solidum victori concedere gaudium videantur, & se pythones isti, comminuto iam capite, cauda tamen, ac reliquo corpore commoueant, in huius partem laudis, ac gloriæ collegas etiam vocant, quorum auxilio Bellarminus illa tam ardua monumenta perfecerit. non enim inducere possunt animum, opus ita spissum, tantisque difficultatibus impeditum vnius labore hominis, ac studio confici, expediriq; potuisse. Scio equidem hoc commentum iugulatum esse nuperrimè viri doctissimi oratione, ac stylo, qui & codices ex Romani Collegij bibliotheca produxit autographos Bellarmini manu perscriptos, & verè, sanctèque testatus est, hominem se vidisse cum quæstio-

nes illas exararet, non modo nullis adhibitis eius laboris, operæq; consortibus, sed ne amanuensibus quidem, aut exceptoribus accersitis. addam tamen etiam ego symbolam meam, & istos, qui suo iudicio errare, ac decipi volunt, inuitos sanè, repugnantesque omni prorsus errore liberabo.

Est his, qui Bellarmini laborem, & gloriam cum alijs communicatam volunt, ingenium, vt credo, mediocre, memoria fortasse non mala, doctrina, quæ supra litteraturam non attollatur, studium haud multum, comessationes, compotationesq; creberrimæ, impietas in Cælites, in homines arrogantia non ferenda: quibus cum moribus diuina se conciliare sapientia non potest, quæ modestis, ac bonis viris gratiam dare, superbis, elatisq; se resistere profitetur. Bellarmino fuit ingenium singulare, ordine lucido perspicax, versatile, factum ad omnia; memoria, vt semel dicam, pene diuina, quæ quicquid legeret, scriberetque statim, ac subitò reciperet, quicquid recepisset, fidelissimè, constantissimèq; retineret. fuit studium ita pertinax, et tam insatiabile, vt, non dico diem sine linea, sed ne momentum quidem temporis elabi sine operæ pretio pateretur; temperantia verò incredibilis, vigiliæ plurimæ, pietas, animique demissio disciplinarum studio maior. Vultis igitur acutissimi Silones ex me discere quid causæ sit, cur ille aduersum vos, hoc est aduersus impietatem sine socijs, auxilijsque scribere potuerit opus, quod tam multa librarijs aera meretur, quod in sola Germania vigesimam habet editionem, quod immortalitatem sibi iure pollicetur, quod cum fieret, multorum, vt dicitis, & creditis ipsi, defatigauit ingenium; vos autem collato studio, longoque post tempore librum proferatis in lucem, vel non magnum, vel quantumuis magnum certe non bonum, & qui vix natus exarescat, Principum edicto proscri-

ptus,

ptus, atque obliteratus incendio? vultis inquam id ex me noſſe? poſſum enim hoc vobis oraculum facilè reddere, totumq; Sibyllæ folium vno verbo recitare. Cum vos in viola decumbebatis, & pluma, ille vigilans, ac pro religione velut excubias agens, in rerum diuinarum, humanarumque contemplatione verſabatur. Cum vos in voluptatibus eratis, & procuratione corporis, ille temperantia, ieiunioque oblectans animum, vel in Patrum ſanctiſſimorum legendis, euoluendiſq; monumentis erat totus, vel feriatus à ſtudio cum Superis colloquebatur, & Deo. cum veſtris vos innixi viribus, & ingenio ſtylum in Eccleſiam, hoc eſt in Chriſti corpus armabatis, ille ſibi diffiſus, ac doctrinæ ſuæ, tela præparabat, quæ regereret in aduerſarios, pia plus precatione, quàm lucubrationibùs, & vigilijs, plus modeſtiá, quàm minis, plus commodorum omnium deſpicientia, quàm rerum copia communitus.

Sed hæ nimirum illæ virtutes ſunt, quas in Bellarmino fuiſſe ſummas huius orationis initio dixi. pergam igitur, atque à doctrina gradum faciam ad ea, quæ cum illa ſingulari ſcientia vinculo prorſus admirabili, ac perdifficili copulatione coniunxit. Quàm enim arduum ſit, leniores quaſdam, manſuetioreſq; virtutes doctrinæ preſtabili, & rerum omnium cognitioni ſubnectere, ſcimus omnes, qui litterarum aliquo colore leuiter aſperſi, neceſſe habemus aſſiduè ſpiritus, atque animos premere, hoc eſt cauere, ne nobis ipſis ſapientes nos eſſe videamur ideo, quòd ſupra vulgares, atque imperitos homines plus aliquid intelligamus. Neque verò illam hic ego vitæ partem attingendam puto, quæ nondum iniecta purpura, ſed luce tantummodo lucebat ſua: cum ſit eius conditionis ita propria moderatio, & rerum humanarum contemptio, vt quamquam dicere ſingularia poſſum, nihil tamen præ-

ter

ter modum admirabile me dicturum esse confidam. Sin autem ex accessione purpurę, non modo nihil eum de modestia, deque animi demissione, nihil de felicitatis, ac rerum omnium despicientia remisisse, verum etiam eas virtutes auctiores longè fecisse, ac meliores ostendero, aliquid sine dubio proferam in medium ab ea vitæ, fortunæque mutatione vehementer abhorrens. Vt enim hic ordo Purpuratorum illustrissimus omnis planè moderationis, omniumq; virtutum sua sanctitate sit custos; splendorem tamen habet eiusmodi, qui perstringat interdum virorum quoque bonorum aciem, habet tantam supremo cum honore propinquitatem, vt animum alioqui firmum, ac stabilem possit aliquantulum eius cupiditate labefactare. Sed non labefactauit animum eius, qui purpuram illam, hoc est honorem primo proximum tam ingratis accepit, quàm alij sitienter expectant, qui tacitum, & quietum plus amaret otium, quàm alij turbidam, inquietamq; felicitatem, qui fastigium omne dignitatis, & culmen finitimum putaret esse ruinæ locum. Erat iam Bellarminus, quamquam ipse frequentiam fugeret, hominumq; notitiæ subduceret se, nomine celebratissimus, & fama. fuerat iam olim à Cardinali Borromeo sanctissimo, quem nunc aris colimus, & sacris, expetitus ardenter, frustraq; Mediolanum è Belgio, prouincialibus enixè repugnantibus, accersitus: fuerat à Sixto V. Pont. Max. cum Henrico Cardinali Caietano Legato difficili sane tempore missus in Galliam: fuerat ab alijs deinceps in dubijs de religione quæstionibus sæpè consultus; à Clemente autem Octauo diligi, honorarique præter ceteros, ac multo maxime videbatur. Animaduertebat ipsemet eius in se Pontificis illustria quædam, & peculiaria beneuolentiæ signa: sed vir antiqui moris, ac probitatis suspicari serò cœpit, ad Purpuratorum ordinem amplissimum

se

ſe deſtinari. Peſtem adeo ſibi ratus imminere, admonet de ſuſpicione ſua communem familiæ noſtræ Præſidem, ac Rectorem in tempore, oratque vt tantum periculum à ſe, ac propter exemplum à tota quoque Sodalitate defendat. Dum ſibi, dum publicæ rei tanto cum ſtudio, ac ſollicitudine cauet, ecce tibi qui eum nunciarent Cardinalem eſſe iam factum, vetarentq; domo pedem efferre, niſi ab eius voluntate diſcedere vellet, cuius imperio traheretur ad purpuram. Diceres afflatum ſidere peſtilenti, non ingrato nuncio verberatum. latebras meditabatur, & fugam, antiqua proculdubio renouaturus exempla, niſi fuiſſet aliorum iudicio, atque auctoritate prohibitus. Quippe animi dubius, inopſque conſilij, ſapientiores Patres, & doctiores, quorum ipſe in Pœnitentiario Diui Petri Collegio Præfectus erat, ac Moderator, in conſultationem accitos anxiè percontatur, ecquid ſibi faciendum in illo temporis, ac rerum articulo cenſeant; remanſionem ne ſuadeant, an tacitam ad Pontificem abitionem, vt de ſuo eum dolore, deque ſacramento, quo eiuſmodi vetabatur honorem capeſſere, faceret in priuato colloquio certiorem. Reſpondent ad vnum omnes, id integrum non videri, nec eſſe deliberationi locum, vbi præcepto tam amplo ad reſiſtendum domi cogeretur. Abit è concilio triſtis: & quoniam clauſa videbat effugia, quærere molimina cœpit, certo ad Aldobrandinum Cardinalē homine dimiſſo, qui aditum ad Pōtificem ſuo nomine poſtularet. Cū ne iacta quidem hac anchora ſolum comprehenderetur, eundum fuit in cœtum, vbi ceteri Collegæ hominem opperiebantur. Antequam de more tonderetur, antequam noui ordinis indueretur veſtibus, diù, multumq; laboratum eſt. Itum perfectis omnibus in cœnationē ex more, vbi gratulationes erant, velut in natalitijs epulis, & læta colloquia. ſolus ipſe interea lugere, ac lacrymari, ſolus

angi,

angi, & fortunam complorare suam, tamquam in silicernio funestorum esset, non in conuiuio Purpuratorum. Ductus deniq; cũ reliquis ad Pontificem, cum sui consilij rationem atque impedimentum, quo ab honore delato prohiberetur aggressus esset exponere, indicta contumaciæ pœna, nisi desisteret, ac silere continuò iussus, ceruicem aliquando supposuit iugò, quod citra lethiferi peccati culpam detrectare non poterat. Libenter hærerem hoc loco, vbi magnanimæ contemptionis offendimus exemplum ita rarum, vt gloriari pene possimus, hoc nostro sæculo natum esse. libenter, inquam, hic immorarer, nisi virtutes hominis antiquas in hoc honoris gradu retentas, amplificatasq; nisi nouas etiam expositurus essem, quas in idonea proposuit scena, suoq; velut in lumine collocauit.

Principio, quemadmodum in commentario legi, quem suo ipse chirographo consignatum reliquit, id apud se certissimo decreto sancitum voluit, vt pristini parsimoniam victus, piæq; consuetudinem precationis, ac ceteram viuendi rationem antiquam perpetuò retineret: deinde, vt nullos à Pontifice redditus, prouentusuè peteret annuos, nulla prorsus à Principibus acciperet munera, quibus occæcantur etiam lyncei: tum, vt nullas sibi pararet opes, quibus affines, & consanguinei redderentur opulentiores. Quæ profectò quàm exaggeratè, cumulatèq; præstiterit omnia, duorum & viginti decursus annorum semper æquabilis, ac similis sui, sanctissima demum innocentis vitæ conclusio declarauit. Quod enim attinet ad diuinarum commentationem rerum, ac pias preces, numquam commisit, quin eius studij causa de nocte consurgeret, & fecit semper, vt ad veterem vsum aliquid plus temporis, & vacationis accederet: quod ad cibi, vitæq; degendæ modum; & cum priori temperantia ie-

iunia

iunia singulis hebdomadis terna coniunxit, & à generali Societatis nostræ Moderatore legem efflagitauit, qua supellectilem, familiam, instrumentum omne domesticum veluti certissima regula metiretur. De prouentibus autem quàm nihil omnino laboraret, aliàs quidem semper, sed tunc maxime demonstrauit, cum post accepti honoris initia, nullis ipse copijs instructus, debenti pensionem Episcopo non copioso remisit totam, condonauitque minimè rogatus in perpetuum, & Clementi Pontifici opulentum ei, quod primo quoque tempore suppeteret sacerdotium pollicenti constanter affirmatèq; respondit, quicquid hoc esset diuitiarum, & opulentiæ alijs se libenter, vltròque concedere: sibi sportulam, & cubiculum in ea Societate, cuius etiam tum pars esset aliqua, deesse non posse. Suscepit ille quidem aliquando Capuæ Sacerdotium, & quoniam ita iubebatur, eius ciuitatis Antistitem se passus est fieri: sed vtrum in eo quæstum pecuniæ, an animarum facere compendium vellet, ab ijs intelligite, qui totam nobis eius muneris ineundi, procurandiq; rationem in hunc modum exposuerunt. Principem vrbis ædem, ipsamq; domum Archiepiscopi male materiatas, & squalore obsitas haud medioeri sumptu primo loco refecit, nec festum vllum ire sinebat diem, quo non ipsemet in templo concionem haberet: deinde numero familiarum descripto, quarum vel angusta res esset, vel grauis inopia, singulis mensibus certa pecuniæ summa subleuabat singulas: denique, vt ne ijs quidem deesset, qui vicatim, oppidatimque stipem emendicant, iussit in ipso domus atrio, vestibuloque diribitores esse, qui petentibus aduenis quotidiè cibatum, ac nummos impertirentur. Atque hoc institutum in obeunda quoque prouincia, & ditione, quam singulis omnino lustrabat annis per pagos vbique concionabundus, accuratè retinuit,

nuit, neminem vmquam passus abire vacuum ex ijs, quos aliqua premi rerum egestate cognouisset. In quo genere quoniam vnum videtur esse, quod exponi solitariè velit, ac separatim enarrari, non committam, vt temere cum ceteris inuoluatur.

Nihil in tota sui muneris administratione prius habuit, aut antiquius, quàm vt corrigeret populorum capita sacerdotes: inter quos cum vnum offendisset alea iam infamem, & talo, nec vllis aut verbis, aut minis reuocare posset ab angiportis in templum, rogauit hominem quid esset causæ, cur tam impotenter ab aris, & sacrificio ad alueum raperetur, ac pyrgum. Respondet, rem sibi domi curtam esse, nec facile, nisi per ludum consulere posse rationibus suis. Extemplo (videte mansuetudinem ne dicam, an liberalitatem Antistitis?) extemplo numerata pecunia, omnem illi quæstum, ac lucrum aleæ repræsentauit, imperauitque, vt quoties tantundem, aut plus etiam argenti vellet, toties ad accipiendum sine rubore, ac verecundia reuerteretur. Emendatus ille confestim (quis autem ea charitate non emendaretur?) emendatus inquam, & redditus ex aleatore sacerdos, toti ciuitati miraculum fuit. Ne aliud quidem huic omni ex parte persimile obtegi silentio, aut negligenter, & per incuriam præteriri potest exemplum. est enim hoc etiam spectabile, non liberalitatis modo, sed etiam charitatis, ac mansuetudinis argumentum. Externus quidam, profugus, ac vagus ementito cum habitu, impuraque ad latus adiuncta pellice sacerdos, siue casu, siue consilio delatus est Capuam. vbi deprehensus, & patefactus, qui carceres, ac triremes expectare meritò poterat, abstractus à meretricula, pœnitentia lustratus, toga demum indutus, ac pallio, reperit apud Bellarminum Antistitem eam animi salutem, ac vitæ, quam ei diuturna illa, & erratica despera-

tio

tio denegabat. Accipite verò nunc, non dicam probabilis auaritiæ, cuius ille vel vacuum nomen auersabatur, sed piæ cuiusdam cupiditatis, & parsimoniæ genus. Veniebat cum ceteris sacerdotibus in odæum, canebatque quotidie, non ea tantum gratia, vt alijs præiret exemplo, verum etiam, vt quoniam Capuæ Archiepiscopus ex instituto veteri Canonicus item est, sua ipse quoque diurna stipendia, quæ pauperibus elargiretur, excerperet. hæc enim quia priuato illo labore, tamque studioso parabat incommodo, dicebat verè, propriéque se dare de suo, cetera, quæ capiebantur ex sacerdotij fructibus, ex alieno se dare sibi videbatur. Non possum omnia persequi, nec vna tantum oratione complecti, quæ per hoc benignitatis, ac misericordiæ studium edidit opera commemoratione, monumentisque dignissima sempiternis. Deerat iam omnis pecunia, exhaustus propè iam erat ipse liberalitatis, ac beneficentiæ fundus: non ærarium, quod ei nullum vmquam fuerat, sed horrea, cellæ, promptuaria vacua iam erant, & inania. neque enim ille cibaria, non vestem, non culcitram, non pallia superesse domi patiebatur. Reclamare omnes œconomi, & rei familiaris administri monere seriò, ne viatici quidem aliquid reliquum esse ad habendum in Vrbem iter, cuius, extincto Clemente Pontifice, propter futura comitia necessitas impendebat: cum ille interea id solum ad ea monita respondere satis haberet, auersari se superuacaneam secuturæ diei prouidentiam, nec sibi quicquam odiosius esse, quàm quæ veritatis oraculo damnaretur, de futuro, ac de crastino cogitationem. Et quoniam hoc Christi Seruatoris effatum firmissimè consignauerat animo, eam perpetuò retinuit ad obitum vsque consuetudinem, ac disciplinam, vt Calendis Ianuarij, cum accepti, datique consuluisset ephemeridas, erogari continuò iuberet quicquid ex anno

priori

priori superesset. Neque enim eum annum auspicari se ritè credebat, qui domum suam omni spoliatam viuendi præsidio non inueniret. Et dubitabimus, vtrum illud quoque promissum exsoluerit, quod tertio loco tum fecit, cum statim inter Amplissimos Patres adlectus, secum ipse, ac Deo teste sibi proposuit, nullas se collecturum opes, quibus agnatos, ac posteros opimaret? O testamentum illud tuum, Bellarmine, pulcherrimæ testimonium temperantiæ, ac paupertatis. Vultis hic ego resignem tabulas, quas decimo circiter ab hinc anno confecerat, & supremam hominis innocentissimi voluntatem, assemque pronunciem totum? *Corpus meum*, inquit, *efferri iubeo sine designatoribus, & pompa; nec in edito lecto, sed in humili, vulgariq; feretro collocari volo, nullis ornatum insignibus, aut flabellis*. Non potuit huic obtemperari mandato, quia Pontifici Maximo visum est aliter: sed profectò quemadmodum imperarat, faciendum necessariò sic fuisset, nisi eius hæredes inopiæ, qui domus huiusce fuerunt Patres, tum ad alia multa, tum ad hæc etiam iusta peragenda non nihil ex corrogata stipe contulissent. *Ad expiationem animæ meæ nullam ego designo, legoque pecuniam, cui cogendæ, cumulandæue nullis vnquam temporibus operam dedi: sed spero, scioque mihi non defuturam parentem, altricemque meam Sodalitatem illam, cuius ego defunctis socijs pro mea virili parte non defui. Fratri meo*, (erat enim tum superstes) huic autem fratri suo quid expectatis, aut opinamini relicturum esse? apud argentarios, & redemptores pecuniam? domi signa marmorea, vel auream vestem? foris oppida, vel latifundia? ò alienissima Bellarmini à communi mortalium cogitatione consilia. *Fratri meo reddi volo pictam in tabula Octaui Clementis effigiem*. hæc est tota legati summa, hoc fraternæ monumentum opulentiæ, tam parui restitutio commodati. *Angelo*

gelo nepoti meo (viuebat hic etiam, cum testamentum conderetur) *dari iubeo pictas tabulas duas, alteram Roberti Cardinalis de Nobilibus, alteram Diui Caroli Borromei, & argenteam crucem Sanctorum distinctam, ornatamq; reliquijs, quam è collo pensilem gerere mihi mos est*. Ne huic quidem, aut ceteris aliquid amplius testamento relinquit. Supersunt enim alij ex paterno, maternoq; genere probæ indolis adolescentes, quos indonatos propter inopiam esse permittit, nec aliqua parte huius, quæ nulla propemodum est, hæreditatis aspergit. Sed ire sinite iuuenes optimi, quæ fortunæ rapit iniquitas, & inconstantia. magna vobis à patruo, auunculoque vestro traditur, & legatur hæreditas, qui tanta cum omnium in se beneuolentia vixit, tanta cum gloria decessit è viuis. Vidistis quanto sensu diligeretur ab omnibus, quanta mortalium omnium commendatione celebraretur: vidistis in morbo supremo adeuntem ad illum singulari cum amoris significatione Pontificem: vidistis ad eius genua primarios accidentes viros, manum exosculantes, aliquid religionis causa deposcentes ex ijs, quæ ille vel vsu tractaret, vel gereret corpore: vidistis denique illo demortuo, totius in hoc templum Vrbis Romæ concursum, vndamq; populi, militum perrumpentis custodiam, & corpus, aut lectum manu contingere gestientis. Huius vos amoris, & gloriæ ab eo, si nescitis, absque testamento, & syngrapha scripti estis hæredes: in huius vos assis, & patrimonij partem venitis; quam, si sapitis, Attali conditionibus anteferre debetis. Quemadmodum enim improbi parentes nullam perniciem, pestemq; creant maiorem liberis suis, quàm cum odium sibi conflant, & maleuolentiam popularem, sic innocentes, & boni maiores nullam tradunt posteris opulentiorem hæreditatem, quàm cum Principum sibi demerentur amorem, & beneuolentiam ciuium. Has videlicet

opes

opes ipsi vos ab illa paupertate decerpetis. demonstrabimini prætereuntium digito: relegetur in ore vestro Cardinalis optimi dignitas, & maiestas, diligetur in indole virtus, ac sanctitas, ipsa demum in vos, nisi degeneres esse volueritis, honoratissimi patrui promerita redundabunt.

Ceterum iniuria virtutum sit, in eo magnopere diuitiarum, opumque contemptionem admirari, quem excellentiora bona quædam, & potiora, hoc est summum honorem in terris, ac vitam ipsam scimus incredibili magnanimitate neglexisse. Dixi de honoris despicientia sane multum, cum demonstraui, quanto cum sensu, ac dolore se passus est inter Purpuratos adscribi; sed dicenda sunt ampliora. Neque enim ex eorum numero Bellarminus fuit, qui cum honores ingratis acceperint, in acceptis deinde, quæ humanæ mentis est inconstantia, sibi placere paulatim incipiunt, & maiores vehementius expetere, quàm minores ante repudiassent. Non hanc ille morum dissimilitudinem, ac varietatem vnquam ostendit: sed eodem vultu semper honorem intuitus, quo cum olim repugnanter accepisset, auditus est aliquando cum diceret, sibi videri flammas aspicere suo corpori circumfusas, cum se mitra indutum, & purpura contemplaretur. Quin à probatissimis ego testibus accepi, atq; ab ijs ipsis, quibus cum animi sui consilia communicauit, sedulò de se abdicando, deponendaq; purpura deliberasse; nec ante destitisse, quàm intelligeret, splendidè sane, atq; ad aucupandam sanctimoniæ famam appositè, sed frustra, cassoq; conatu id se petiturum, quod ne Petro quidem Damiani prorsus, omniq; concessum fuisset ex parte. Tanta quippe dignitas, ac sanctitas huius purpuræ putatur esse, vt inter res illas euanidas, ac fluxas, quibus ad seuerioris vitæ rationem quærendam remitti nuncius à pijs, ac religiosis homi-

hominibus solet,numerari non posse videatur. Quæ profectò causa Cardinales olim impulit, vt cum Ardicinus secũdus à Porta, ordine hoc amplissimo relicto,digressus esset ad Monachos, ab Innocentio Pont. VIII. qui eam illi veniam inuitus dederat, vt reuocaretur in Collegiũ,quotidianis & precibus, & querimonijs efflagitarint.

Vnus tamen est in hoc honorum curriculo scopulus, quem paucissimi prærernauigant, vnum illicium est, quo etiam callidi capiuntur, ac boni; vltimus ille nimirum gradus, & suprema potestas, qua partibus explentur omnibus ipsa vota mortalium. quippe animus etiam moderatus,ac temperans causas sibi videtur habere probabiles, cur apicem illum exoptet, in quo grauissimi Patres,& prima illa sanctitatis antiquæ lumina prolapsionem,casumq; reformidarunt. Sed hic scopulus, & breuia, hæ tam artificiosæ periculi latentis illecebræ illum fallere non potuerunt, qui & curiosè discrimina perpenderet omnia, & nihil in humanis, nisi quod est humile, tutum putaret, & nominatim ab illo culmine sibi timeret tamquam à saxo naufragijs opportuno. Pronunciabat enim definiendo, idque crebris vsurpare sermonibus solitus erat, Pontificium munus laborem periculosissimum, ac periculum laboriosissimum esse. Et quia circumspecti, ac suspiciosi gubernatoris est, etiam ea, quæ non eueniunt, sed tamen accidere possunt, animo secum ante peragere, dixit aliquando, gaudere se, quòd qui ad purpuræ dignitatem ineuitabili præceptione fuisset, ac necessitate compulsus, ad supremum Ecclesiæ Sacerdotium adigi non posset imperio;cum tantum præcipiendi ius in interregno quemadmodum existimabat ipse, sit nemini. Sic enim paratus erat ad id quoque muneris, honorisque repudiandum, vt putaret,Cardinalium suffragatione omnium, ac voluntate se cogi non posse; in ea tantum opinione decipi se

passus,

passus, & monitorem, quem etiam audiuit, hoc vno loco requirens, qui scriptis, ac doctrina totum terrarum orbem instituisset. Cum hac ergo præparatione, munimentoque Conclaue primum ingressus, cum officij causa Patres Amplissimos, vt occasio se se dabat, alloqueretur, & salutaret aliquos, admonebat, ne sibi clauum Ecclesiæ traderent, qui genus duceret à maioribus ætate longæuis, ac viuacissimis: periculum subesse, ne Pontificem viderent nonagenarium. Altius hæc in aliquorum pectus descendere poterant, quàm quæ facetè dicuntur, & commodè. tanta tum quippe res agitur, vt nulla prorsus vrbanitas omni vacare periculo queat. Sed tamen ipse loquebatur ex animo, & per iocum illum à deliberatione, si qua foret, seriò Patres deterrere voluisset, quemadmodum dictis disertissimis, ac re postea significauit. Nam & precibus à Deo inter Comitia contendebat assiduis, vt se à tam edito fastigio procul auerteret; & cum Cardinalis quidam, grauitate, doctrina, religione spectatissimus ei diceret, in illo Conclaui, agi de ipso iam cœptum ad Pontificatum euehendo, suamque propterea in opus tam salutare diligentiam, studiumque deferret, non modo nullis hominem prosecutus est gratijs, verum etiam enixè rogauit, ne, si saluum se cuperet, quicquam eiusmodi, sed alia omnia moliretur. quin articulatim, ac distinctè subiunxit, se profectò Principatum illum abnuere, & sic esse paratum, vt ne stipulam quidem, quæ tum fortè iacebat humi, ad eum consequendum honorem tollere loco vellet, aut commouere. Sed numquam in eo clarior apparuit huiusce neglectus Imperij, quàm cũ suo quodã munere perfunctus, quod Præfectos aliquos offendisset Regios, & potentes & magnos; admonitusque à familiari per litteras, vt videret etiam, atque etiam, ne quid ageret suis aliquando rationibus obfuturum, habere

bere se gratiam amico pro beneuolentiæ significatione respondit, verumtamen ipso Sacerdotij principatu, ad cuius adeptionem sui functionem muneris impedimento futuram intelligeret interpretando, nihil omninò se commoueri; immo disertè se Pontificem esse nolle. si quid grauius minis illis intentaretur, Marcelli Ceruini se nepotem esse minime degenerem. qui cum Cardinalis esset, Tridentum à Romano Pontifice ad cogendum, regendumque Concilium allegatus, ne proposita quidem à Cæsarianis acerbissima nece deterreri potuit, aut impediri, quo minus officio satisfaceret suo, idque perficeret, quod ab omnium Imperatore Deo sibi demandatum esse intelligebat.

Commodum in hoc exemplum incidimus, quod non honoris tantummodo contemptionem habet, sed etiam corporis, ac vitæ. Demonstraturus enim extremo loco sum, ipsam quoq; vitam à Bellarmino fuisse neglectam, ac pro nihilo ductam; ne quid restaret, quod ille infra se positum habere non videretur. Viro sapienti, ac bono dolorem condonat Aristoteles de vitæ iactura, sensumque in ipso periculo mortis acerbiorem: quia cum illi vita sit proba, cunctisque virtutibus instructa, omnium intelligit maximè cum moritur, quanto, & quàm excellenti bono spolietur. Sed necesse non habuit istam ab Aristotele veniam accipere Bellarminus, qui maiori cupiditate flagrabat interrumpendæ vitæ, quàm alij producendæ. Intellectum id quidem semper est, sed tum præsertim, ac maximè, cum in morbo, qui fuit illi postremus, siue caloris, æstusq; vi aliquantulum aberraret interdum à mente, siue remittente flagrantia, sanitate vteretur integra, nullæ ab eo voces emittebantur aliæ, nisi quæ vehementer è vitæ statione decessum efflagitarent. Nemini, qui suas ei preces apud Cælestes offerret, non respondit, æqui

se

se bonique facere tam pium officium, sed tamen id vnum excipere, ne sibi vitam à Deo poscerent, quam funditus ipse repudiaret, ac nollet. Quin ab ipso Pontifice Optimo, ac Maximo suum ei studium intèr aras, ac sacra pollicente, illa legè, consilioque tàm amplum se munus accipere velle professus est, vt maturius, ac citius è corporis vinculis auolaret in cælum, non vt ex eo mortis periculo liberaretur. Fuit ille quidem in tota valetudinis regendæ ratione facillimus, nec vmquam grauius inter corporis acerbitates, ac dolores est questus. sed vnus tamen eius aliquando gemitus exauditus est, & expostulatio non leuis, cum septima post decubitum die habere se meliuscule intellexit ex medicis, qua die domum se suam, (sic enim ipse cælum appellabat) commigraturum esse pro certo sperauerat. Illuxit denique tempus exoptatum, cum admonitus, exiguum sibi vitæ spatium superesse, contineri non potuit, quin in summa illa confecti, afflictique corporis imbecillitate penè semiuiuus, atq; intermortuus ter ingenti, claraque voce, ò bonum nuncium exclamaret. Ne multa. commeatum, ac viaticum peregrinationi deposcit idoneum: quod cum humi stratus, & sic in genua quemadmodum poterat innixus excepisset, iterum lecto compositus, inter iucundissimas de cælesti patria collocutiones, ac preces horam præstolabatur extremam. quæ cum aliquando tandem adfuisset, crucem extemplo complexus arctissimè, ac velut illa comite facturus iter, humeris, colloq; leniter acclinans, haud multo post sine laterum vexatione, sine spiritus angore, sine deprauatione vultus, & corporis, mortalitatem expleuit in terris, immortalitatem inter Cælites inchoauit. vir omnino dignus, qui octogesimo circiter ætatis anno decedens, tamquam acerbo præriperetur obitu, sic omnium ordinum vocibus, & luctu comploraretur. Populare prouerbium

uerbium eſt, bouem vetulum non lugeri, in homines bene ſenes, & grandiores ætate conueniens; quorum exceſſus quia tempeſtiuus eſſe videtur omnibus, amicorum luctu vacat, & comploratione domeſticorum. ſed hoc dictum alioqui verum, & diuturno comprobatum experimento in Bellarmini funere deprehendimus falſum, qui & tam ſenex ploratus ab omnibus eſt, & ſi ad plures quoque prouectus fuiſſet annos, ſemper exiſtimatus fuiſſet immature decedere. Nimirum, vt vetus quidam poëta loquitur,

Conſules fiunt quotannis, & noui Proconſules.

Sed (non dicam equidem quod apud eundem ſequitur,

Solus,aut Rex, aut poëta non quotannis naſcitur.

Rex enim quotidie naſcitur ex Regibus, & poëtarum natio plus etiam quàm vellemus,in Republica ſoboleſcit) ſed dicam inquam id quod ipſa res eſt, nec in idonea laude verebor inuidiam.Solus Bellarmino ſimilis ordinis ampliſſimi Senator, ita doctus, ac ſapiens, ita modeſtus, ac moderatus, ita religioſus, ac pius, ita Reipublicæ ſalutaris, non modo non quotannis naſcitur, ſed requiretur in annos plurimos, & longa poſt ſæcula deſiderabitur. Nō tamen eius à nobis vmquam deſiderabitur auxilium, non fides, non Eccleſiæ patrocinium, ac tutela; cuius militantis ipſe, dum viueret, tam præclara ſtipendia meruit, cuius ouantis, vita iam functus, & triumphum capit, & obtinet gloriam. Excurrit ille nunc inter felices animas, Ambroſios, Auguſtinos, alioſque mortis beneficio triumphantes, ac liberos: reſpicit è cælo relicta, videt nos alta nocte circumdatos, & diuinis perfuſam radijs aciem promittit in ſpatia tam vaſta terrarum. Suas adeo partes intelligit eſſe, pro Chriſtiana Republica non iam amplius columbæ gemitum dare, quod ſcripto libello fecit in lugentium campis, ſed per aduocationem adeſſe,

adesse, atque intercedere; quod & præstitit olim viuens in terris, & nunc præstare multo facillimè potest in triumphantium concilio collocatus.

